

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ НАУКОВІ СТОСУНКИ КРІЗЬ ПРИЗМУ СПІВПРАЦІ ВОЛИНСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ І ВУЗІВ ЛЮБЛІНЩИНИ

У статті охарактеризовано зміст, напрям і форми наукового співробітництва Волинського національного університету імені Лесі Українки (м. Луцьк, Україна) з вищими навчальними закладами Люблінського воєводства (Республіка Польща) як вагомого фактора подальшого зміцнення та поглиблення дружніх українсько-польських взаємин. Визначальна увага звернена на показ наукової співпраці у галузі європейської інтеграції та вивчення, збереження і популяризації культурної спадщини обох країн, у тому числі прикордонного регіону.

Ключові слова: наукове співробітництво, вищі навчальні заклади, українсько-польські взаємини, культурна спадщина.

В статье охарактеризовано содержание, направление и формы научного сотрудничества Волынского национального университета имени Леси Украинки (г. Луцк, Украина) с высшими учебными заведениями Люблинского воєводства (Республика Польша) как весомого фактора дальнейшего укрепления и углубления дружеских украино-польских взаимоотношений. Основное внимание уделено научному сотрудничеству в сфере европейской интеграции, изучению, сохранению и популяризации культурного наследия обоих государств, в том числе приграничного региона.

Ключевые слова: научное сотрудничество, высшие учебные заведения, украино-польские взаимоотношения, культурное наследие.

The article presents content, direction and form of scientific cooperation Lesya Ukrainka Volyn National University (Lutsk, Ukraine) with higher educational establishments of Lublin Principality (Polish Republic) as an important factor for further strengthening of Ukrainian-Polish friendly collaboration. A special attention is paid to the representation of scientific cooperation in the sphere of European integration and studies, to the presentation and popularization of the cultural heritage of both countries, including trans boarder regions.

Keywords: scientific collaboration, higher educational, Ukrainian-Polish mutual relations, cultural legacy.

Відносини між Україною і Польщею в сучасній Європі слугують добрим прикладом розвитку та поглиблення добросусідських результативних зв'язків на засадах стабільності і поваги їх народів один до одного. У дипломатії, політологічній теорії та практиці, та й на міжособистісному рівні контакти українського та польського соціумів вже майже два десятки років нерідко трактуються як відносини стратегічного партнерства. Аксиомою стало твердження, що Польща виступає своєрідним лобі інтересів України на європейському континенті й у світі загалом. Можна висловити тільки щире вдячність польським політичним діячам – екс-президентам Леху Валенсі, Александрові Кваснєвському, іншим представникам польської спільноти, які доклали зусиль для врегулювання політичної кризи в Україні, що зумовила вибух восени 2004 року “Помаранчевої революції”. Непоміченими не зали-

шилися й кроки нинішнього Президента Польщі Леха Качинського посприяти шляхом переговорного процесу врегулюванню нинішньої складної ситуації, що склалася у політичному житті України, підтримка ним євроатлантичних прагнень України, ухвалення рішення щодо перспектив майбутнього членства України в НАТО [1].

Процеси налагодження та зміцнення добросусідських і навіть союзних стосунків між Україною та Польщею розпочалися на початку 1990-х років. Відомо, що Польща в числі перших держав світу визнала у грудні 1991 р. незалежність України. Основні засади цих стосунків були зафіксовані у низці міждержавних документів. Серед них особливо слід відзначити “Договір про добросусідство, дружні відносини і співробітництво”, укладений 18 травня 1992 р. та Спільну заяву Президентів України і Республіки Польща “До порозуміння і єднання”, підписану 21 травня 1997 р., тобто трохи більше 10 років тому. Зауважимо, що в останньому з перелічених документів чи не найбільше говориться про важку спадщину історичного минулого двох народів і підкреслюється необхідність “пам’ятати про минуле, але думати про майбутнє”. Тут зазначається, що “інтерпретацією нашої спільної історії, її непростих періодів мають займатися фахівці, які в атмосфері відкритості ретельно вивчать події минулого й дадуть їм об’єктивні оцінки” [2].

Сприятлива політична ситуація у взаєминах між Україною і Польщею 1990-х – початку 2000-х років, наявність багатьох спільних сторінок історії, які до того часу через політичну кон’юнктуру замовчувалися або однобічно трактувалися, пожвавлення контактів та інші чинники зумовили зростання взаємної зацікавленості в українців та поляків один одним, підвищення інтересу до історії, культури обох народів. Виникає потреба започаткування українсько-польського наукового діалогу, у тому числі з включенням сюди науковців університетських осередків прикордоння: Люблінського та Підкарпатського воєводств Польщі, Львівської і Волинської областей України.

У цьому сенсі помітний поштовх зазначеній справі надало підписання 18 грудня 1991 р. в м. Томашув-Любельський угоди про транскордонну співпрацю (тодішні Холмське, Замостське, Перемишльське і Кросненське воєводства – з польської сторони; з української – Львівська і Волинська область). Подальший розвиток означене співробітництво отримало у зв’язку з підписанням 1995 р. угоди про Єврорегіон “Буг”.

У 2005 р. в рамках Єврорегіону “Буг” була ухвалена спільна польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва чотирьох прикордонних адміністративних територій Польщі та України, розрахована на 10 років [3]. Тут зокрема, міститься розділ “Культура і спадщина”, де відзначається наявність особливого розмаїття культур польсько-українського прикордоння, їх переплетення, необхідність збереження і охорони культурної спадщини. Зазначається, що досить багатими у культурному відношенні є терени Люблінського воєводства та Волинської області. Вказується, що велика кількість тут пам’яток сакральної архітектури різних релігій є доказом проникнення багатьох культур і релігійної толерантності. У документі підкреслено, що, на жаль, багато пам’яток і об’єктів культури знаходяться в поганому технічному стані, вимагають термінової реставрації. Слід виходити з того, що фінансування ремонту і відновлення має відбуватися за рахунок громадських коштів [3, с. 25].

Учасниками українсько-польського наукового діалогу, а згодом й співпраці, у тому числі у культурній сфері, що обіймає проблеми охорони пам’яток і музейної діяльності, виступають Університет Марії Кюрі-Склодовської у Любліні, Вища школа управління та адміністрації (м. Замосць), Вища державна професійна школа й Вища школа міжнародних відносин і суспільної комунікації (м. Хелм) та Волинський національний університет імені Лесі Українки у Луцьку, який був реорганізований 1993 р. з педагогічного інституту. Наукові контакти між цими усіма вищими навчаль-

ними закладами, насамперед Інститутом історії університету у Любліні та історичним факультетом Волинського університету, започатковуються з 1996 р. Біля їх витоків стояли тодішні керівники зазначених відділів Марек Мондзік та Євген Франчук. У 1999 р. було укладено угоду про співпрацю між цими відділами, яка передбачала широкий спектр спільних наукових досліджень, обмін науковцями та студентами, проведення наукових студій викладачами у навчальному закладі-партнері, участь у різноманітних конференціях, стажування та інше. На початку 2000-х років до співпраці долучилися навчальні заклади Замосця і Хелма.

До сфери зацікавлень науковців і студентів згаданих вищих навчальних закладів потрапили насамперед політичні процеси, проблеми економічного розвитку прикордонного регіону у різні часи, дискусійні питання українсько-польської історії, особливо першої половини ХХ ст. У їх вирішенні помітну роль відіграв і продовжує відігравати постійно діючий науковий семінар “Україна – Польща: важкі питання” – унікальний проект, до участі в якому залучалися і залучаються польські та українські студенти.

Вітаючи взаємовигідну наукову співпрацю, вносячи посильний внесок у її розвиток, науковці вищих навчальних закладів разом з тим на межі 1990-2000-х років зауважили, що обабіч сфери взаємних зацікавлень залишилися культурні взаємовідносини. Це стосувалося дослідження питань збереження культурної спадщини у 1920-1930-х роках на східних теренах тодішньої Другої Речі Посполитої, ролі музейництва у подоланні взаємних усталених негативних стереотипів, вихованні взаємоповаги до культур обох народів, внеску музеїв у пошук, вивчення і збереження пам'яток історії та культури, самого процесу пам'яткоохоронної роботи в сучасних умовах. Між тим на той час, як і сьогодні, існували та існують чудові приклади співпраці музейних закладів обох країн в означеній галузі, у тому числі прикордонних теренів. Взірцем такої співпраці виступають відносини, що склалися між керівництвом і колективами музею Замойських у Замості та Волинського краєзнавчого музею у Луцьку (керівники – Анджей Урбанський та Анатолій Силюк).

Для виправлення ситуації у взаєминах між університетом Марії Кюрі-Склодовської у Любліні та Волинським національним університетом імені Лесі Українки, що стосувалася співпраці у сфері музейництва та охорони пам'яток, з 2001 р. було запроваджено спільну організацію об'їздів (екскурсій) Люблінщиною та Волиню. Вагому роль у їх проведенні відіграли і відіграють науковці університету у Любліні Генріх Гмітерек, Анджей Стенпнік, Марек Мондзік, Ярослав Нестьорук, Маріуш Коженювський, холмські викладачі Анджей Вавринюк та Зигмунт Гардзінський, науковець із Замостя Богдан Кавалко, волинські науковці Олександр Гаврилюк, Анатолій Шваб, Ярослав Шабала. Суть об'їздів (екскурсій) полягає в тому, що в першій половині травня кожного року студенти третіх-четвертих курсів кожного навчального закладу (групою 8-15 осіб відповідно з кожної сторони) приїждять до країни-сусідки і здійснюють поїздку на 8-10 днів. Під час її проведення вони не лише знайомляться з пам'ятками старовини регіону, історичними місцями, а й відвідують музеї, вивчають способи будівництва їх експозиції, зміст збірок та інше. Студенти здійснюють такі екскурсії з урахуванням вимог нормативних навчальних програм музеєзнавчої спеціальності, проходять при цьому певну музеєзнавчу практику. У ході екскурсії польська сторона практикує виголошення доповідей (рефератів), у яких подає відомості про час та обставини появи тієї чи іншої пам'ятки, заснування музейного закладу, їх цінність, зміст збірок, проблеми, що стосуються охорони культурної спадщини, реституції пам'яток, діяльності музеїв.

Якщо говорити про екскурсію Волиню, то у Луцьку польські студенти традиційно відвідують краєзнавчий музей, музей Волинської ікони, знайомляться з Луцьким замком – чудовою пам'яткою архітектури XIV-XV століть, іншими старовинними архітектурними спорудами міста. З Луцька маршрут традиційно пролягає до

Дубна або Острога, Кременця та Львова. Визнаючи привабливість цих маршрутів, слід разом з тим підкреслити, що на Волині є можливість поїхати й іншими екскурсійними напрямками. Однак, на жаль, це не завжди зручно для української сторони, позаяк біля таких трас знаходиться чимало пам'яток культури польської спільноти, які перебувають у непривабливому стані, а тому їх не надто приємно показувати. Тому висловлюємо сподівання, що розширення маршрутів таких об'їздів Волиню стане одним з факторів, який врешті-решт змусить місцеву владу звернути увагу на питання приведення старовинних архітектурних будівель (української, польської та інших культур) до належного вигляду.

У Польщі екскурсії волинських студентів скеровуються з Любліна насамперед у північному, північно-західному, центральному напрямках. Поки-що поза увагою чомусь залишається Замоїщина – регіон надзвичайно багатий культурними пам'ятками. Серед них особливо виділяється ренесансний Замосць, який називають Північною Падуєю, і який внесений у список світової спадщини ЮНЕСКО. Ознайомлення із Замостям для студентів Волині особливо потрібне тому, що тут у свій час працювала відома Академія, де навчалися й вихідці з волинського регіону. Між тим, в українській історичній науці вже склався стереотип, за яким серед вищих навчальних закладів, куди вступали студенти-українці середньовічної доби, традиційно називаються лише Острозька і Києво-Могилянська академії.

Якщо говорити про інші питання співпраці вищих навчальних закладів Люблінщини та Волинського національного університету імені Лесі Українки у справі навчання польських і українських студентів у сфері музейництва та охорони пам'яток, то однією з важливих проблем виступає мовний бар'єр. Тут слід констатувати, що значно складнішим є розуміння польськими студентами української мови, аніж українськими – польської. Саме ця обставина перешкоджає активнішому залученню студентів до заходів, що ініціюються вищими навчальними закладами, а також музеєм Замоїських у Замості та Волинським краєзнавчим музеєм. Зокрема, керівництву обох вищезгаданих музейних закладів належить ініціатива випуску "Замостсько-Волинських музейних зошитів". Тут знаходять відбиття результати наукових пошуків дослідників обох країн, у тому числі викладачів університетів, працівників музеїв, краєзнавців з багатьох питань історії культури, культурних контактів між Україною і Польщею, Волиню та Люблінщиною, діяльності відомих особистостей у сфері пам'яткоохоронної роботи. У "Замостсько-Волинських музейних зошитах" публікуються матеріали спільних екскурсій замками Західної України та Східної Польщі, доповіді та повідомлення, виголошені на різноманітних наукових конференціях, часто ініційованих самими музеями [4].

До проблем співпраці обох вищих навчальних закладів щодо спільної діяльності у підготовці студентів-музеєзнавців та пам'яткоохоронців можна віднести відсутність наукових і навчальних стажувань таких студентів. А між тим практика інших вищих навчальних закладів показує, що цілком можливим є проведення такого стажування (дві-три особи в семестр впродовж місячного терміну) з наступною публікацією матеріалів за його підсумками. До невирішених питань такої співпраці слід віднести доцільність погодження навчальних програм, у яких варто прописати узгоджену тематику напрямів і змісту вивчення музейницької діяльності і пам'яткоохоронної роботи. Слід подумати й над відкриттям нових та удосконаленням викладу вже існуючих спеціальностей, що стосуються музеєзнавства та охорони культурної спадщини. Мова йде про поглиблення спеціалізації, особливо у сфері дослідження сакральних пам'яток, належної наукової експертизи мистецьких пам'яток України і Польщі (враховуючи зростання зацікавленості ними на Заході та рівень контрабандного їх переміщення через українсько-польський кордон).

Завданнями у сфері навчання польських і українських студентів музейництву та пам'яткоохоронній роботі у спільній діяльності вищих навчальних закладів Люблін-

щини та Волинського національного університету імені Лесі Українки виступають також організація проходження спільних практик (археологічної, музеєзнавчої тощо), акцентування уваги на дослідженні проблеми діяльності музеїв, осередків з охорони культурної спадщини на прикордонні у міжвоєнний період, залучення студентів України та Польщі до експедицій, що організовуються музеями на теренах прикордоння. Результативним прикладом такої акції стала експедиція 2004-2006 років польських та українських музейників басейном річки Західний Буг, ініційована музеєм Замойських, Волинським краєзнавчим та Львівським історичним музеями. Вона сприяла обстеженню наявних тут сакральних архітектурних пам'яток, показала необхідність вжиття термінових заходів для збереження гинучої краси архітектурних шедеврів означеного регіону, яка яскраво представлена у спеціальному альбомі, видрукуваному за результатами експедиції [5].

Безпосереднім завданням для Волинського національного університету у сфері викладу і пропаганди музеєзнавчої діяльності – складової співпраці з польськими вищими навчальними закладами – виступає ресурсне поповнення матеріалів власної наукової бібліотеки результатами наукових досліджень польської історичної та мистецтвознавчої наук. Поглибленню якісної сторони навчання польських і українських студентів музейництву та пам'яткоохоронній діяльності сприятиме, на наш погляд, й запрошення спеціалістів обох країн до проведення відповідних наукових студій у навчальних закладах країни-сусідки. Сподіваємося, що цій справі суттєвого прискорення надасть діяльність Інституту Польщі, рішення про створення якого на базі факультету міжнародних відносин ВНУ імені Лесі Українки прийнято вченою радою університету наприкінці 2007/2008 навчального року.

Вирішення цих та інших питань навчання польських і українських студентів у галузі музейництва та охорони пам'яток (суттєвого елемента співпраці вищих навчальних закладів Люблінщини та Волинського національного університету імені Лесі Українки), пошук та втілення нових його форм є досить ваговою і потрібною справою. Це відіграє пізнавальну роль, прищеплює любов і повагу до прекрасного, патріотизм, сприяє професійному становленню молоді, вихованню її як особистості, потреби шанувати культурні надбання та історію як власного, так й інших народів.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Урядовий кур'єр. – 2008. – 15 квітня.
2. Урядовий кур'єр. – 1997. – 24 травня.
3. Спільна польсько-українська стратегія транскордонного співробітництва. Люблінське воєводство, Підкарпатське воєводство, Волинська область, Львівська область. 2005-2015. Разом у майбутнє. – Люблін: Версет, 2005. – 51 с.
4. Zamojsko-wołyńskie zeszyty muzealne. T. I. – Zamość: Muzeum Zamojskie w Zamościu, 2003. – 236 s.; Zamojsko-wołyńskie zeszyty muzealne. T. II. Numer specjalny. Twierdze kresowe Rzeczypospolitej. – Zamość: Muzeum Zamojskie w Zamościu, 2004. – 313 s.; Zamojsko-wołyńskie zeszyty muzealne. T. III. Jan Zamojski: wódz – mecenas – polityk. 1542-1605. – Zamość: Muzeum Zamojskie w Zamościu, 2005. – 194 s.; Zamojsko-wołyńskie zeszyty muzealne. T. IV. Rola polskiego i ukraińskiego muzealnictwa w zachowaniu i dokumentowaniu dziedzictwa kulturowego pogranicza. – Zamość: Muzeum Zamojskie w Zamościu, 2006/2007. – 395 s.
5. Ginaçe piękno. – Zamość: Muzeum Zamojskie w Zamościu, 2006. – 253 s.